

UCHWAŁA Z DNIA 25 PAŹDZIERNIKA 2000 R.

I KZP 28/2000

Unormowanie zawarte w art. 89 § 1 k.k. nie daje podstaw do orzeczenia wyrokiem łącznym kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania w sytuacji, gdy łączeniu podlegają wyłącznie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania.

Przewodniczący: Sędzia SN S. Zabłocki.

Sędziowie SN: P. Kalinowski (sprawozdawca), J. Skwierawski.

Prokurator Prokuratury Krajowej: R. Stefański.

Sąd Najwyższy w sprawie Grzegorza S., po rozpoznaniu, przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Apelacyjny w R., postanowieniem z dnia 6 lipca 2000 r. zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

Czy dopuszczalne jest w świetle uregulowania zawartego w art. 89 § 1 k.k. orzeczenie wyrokiem łącznym bezwzględnej kary pozbawienia wolności w sytuacji, gdy połączeniu podlegają wyłącznie kary pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem wykonania kary? uchwalił udzielić odpowiedz jak wyżej.

UZASADNIENIE

Zagadnienie prawne przedstawione w pytaniu zrodziło się na tle następującej sytuacji procesowej:

Grzegorz S. został skazany prawomocnymi wyrokami:

- 1) Sądu Rejonowego w K. z dnia 30 lipca 1999 r. za przestępstwo z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 233 § 1 k.k. popełnione w dniu 25 stycznia 1999 r. na karę 6 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat próby;
- 2) Sądu Okręgowego w K. z dnia 3 września 1999 r. za przestępstwo z art. 310 § 3 k.k. i art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. i art. 12 k.k. popełnione w okresie od 11 stycznia do 13 stycznia 1999 r. na karę 2 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 4 lat próby;
- 3) Sądu Okręgowego w K. z dnia 26 października 1999 r. za przestępstwo z art. 310 § 3 k.k. w zw. z art. 310 § 1 i 2 k.k. i art. 286 § 3 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. i art. 12 k.k. popełnione w okresie od 23 grudnia 1998 r. do 15 stycznia 1999 r. na karę 1 roku i 8 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat próby;
- 4) Sądu Rejonowego w K. z dnia 4 listopada 1999 r. za przestępstwo z art. 279 § 1 k.k. popełnione w nocy z 20 na 21 lutego 1999 r. na karę 1 roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat próby.

Sąd Rejonowy w K. wszczął z urzędu postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego, a następnie przekazał sprawę wg właściwości Sądowi Okręgowemu w K.

Wyrokiem łącznym z dnia 30 marca 2000 r. Sąd Okręgowy na podstawie art. 569 § 2 k.p.k., art. 85 k.k. i 86 § 1 k.k. połączył orzeczone wobec skazanego Grzegorza S. powyższymi wyrokami kary pozbawienia wolności i w ich miejsce wymierzył karę łączną 2 lata pozbawienia wolności; uchylił orzeczone wyrokami podlegającymi połączeniu warunkowe zawieszenie kar pozbawienia wolności i orzeczenia o oddaniu skazanego pod dozór kuratora; orzekł, że w pozostałym zakresie wyroki podlegające połączeniu

ulegają odrębnemu wykonaniu; zwolnił skazanego od zapłaty na rzecz Skarbu Państwa kosztów sądowych związanych z wyrokiem łącznym.

Powyższy wyrok zaskarżony został przez obrońcę skazanego w części dotyczącej wymiaru kary. W szczególności obrońca zarzucił rażąco niewspółmierność kary wynikającą z niezastosowania wobec skazanego warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej.

Rozpatrując powyższą apelację Sąd Apelacyjny w R. uznał, że w sprawie wyłoniło się zagadnienie prawne przedstawione w pytaniu, wymagające zasadniczej wykładni ustawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na gruncie kodeksu karnego z 1969 r. zagadnienie łączenia kar, których wykonanie zostało warunkowo zawieszony (ówcześnie dotyczyło to tylko kar pozbawienia wolności) budziło daleko idące rozbieżności w orzecznictwie. Sąd Najwyższy wypowiadał się zarówno przeciwko takiej możliwości (por. wyrok z dnia 15 sierpnia 1972 r., V KRN 307/72, OSNPG 1972, z. 12, poz. 192, wyrok z dnia 13 sierpnia 1977 r., VI KRN 187/77, OSNPG 1978, z. 1, poz. 5, wyrok z dnia 8 października 1980 r., V KRN 276/80, OSNPG 1981, z. 2, poz. 24), jak i uznawał dopuszczalność takiego połączenia (por. wyrok z dnia 20 maja 1988 r., V KRN 94/88, OSNPG 1988, z. 12, poz. 128, wyrok z dnia 4 stycznia 1994 r., II KRN 358/93 z krytyczną glosą S. Zabłockiego, PS 1994, z. 6, s. 85). Jednoznacznie negatywnie wypowiedział się natomiast Sąd Najwyższy na temat łączenia kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania z karami tego rodzaju bez takiego zawieszenia wykonania (por. wyrok z dnia 24 listopada 1970 r., V KRN 444/70, OSNKW 1971, z. 6, poz. 89).

Odmierna sytuacja powstała po wejściu w życie kodeksu karnego z 1997 r. Przepis art. 89 § 1 k.k. w sposób wyraźny dopuszcza taki układ procesowy, kiedy wyrokiem łącznym zostają objęte kary pozbawienia wolności, ograniczenia wolności albo grzywny orzeczone z warunkowym za-

wieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania wymierzone za zbiegające się przestępstwa. Orzekając karę łączną w takiej sytuacji sąd może ją warunkowo zawiesić. Jeśli jednak z tej możliwości, uzależnionej od spełnienia przesłanek określonych w art. 69 k.k. – nie korzysta, to a contrario może orzec karę łączną bez warunkowego jej zawieszenia.

Pytanie przedstawione przez Sąd Apelacyjny w R. zrodziło się jednak w odmiennej konfiguracji, a mianowicie, gdy przedmiotem połączenia były skazania wyłącznie na kary z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Dopuszczalność takiego połączenia słusznie nie budzi wątpliwości, a przepis art. 89 § 3 k.k. określa sposób jego dokonania. Jednocześnie, właśnie ten ostatni przepis wyraźnie kształtuje zakres uprawnień sądu orzekającego – w takiej sytuacji – w przedmiocie kary łącznej. Obejmuje on jedynie sferę „okresu próby” oraz „związanych z nim obowiązków”. Z takiego brzmienia ustawy żadną miarą nie można wyinterpretować uprawnienia sądu kształtującego karę łączną, do tego, aby mając do czynienia ze zbiegiem jednostkowych orzeczeń o warunkowym zawieszeniu wykonania kary, mógł je całkowicie pozbawić tej cechy. W istocie rzeczy, przy takiej koncepcji sąd ten nie orzekałby wtedy „na nowo” o okresie próby, lecz orzekałby „na nowo” o zastosowaniu – a raczej braku zastosowania – tego środka. Jednak, dla takiego rozszerzenia zakresu orzekania niezbędne byłoby wyraźne dopuszczenie takiej możliwości w ustawie. Tymczasem, podstawą kary łącznej są kary wymierzone za poszczególne przestępstwa (art. 85 k.k.). Zatem, kształtowanie kary łącznej w sposób, który zmienia istotne elementy rozstrzygnięć podlegających połączeniu wymaga wyraźnego upoważnienia ustawowego i może następować wyłącznie w granicach takiego upoważnienia. Przepis art. 89 § 1 k.k. wyraźnie wprowadza taką możliwość, ale tylko w przypadku łączenia kar orzeczonych z warunkowym zawieszeniem ich wykonania z karami orzeczonymi bez warunkowego zawieszenia ich wykonania. Powstaje natomiast pytanie, czy treść art. 89 § 1

w zw. z § 3 k.k. daje podstawy do takiej interpretacji, która pozwalałaby na odstąpienie w wyroku łącznym od warunkowego zawieszenia wykonania łączonych kar pozbawienia wolności, jeżeli wszystkie one zostały orzeczone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Użycie w tym przepisie sformułowania, że „sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej, jeżeli zachodzą przesłanki określone w art. 69” ma sens w układzie, w którym połączeniu uległy kary bezwzględne i kary warunkowo zawieszane. Oznacza ono, że sąd również „może” nie zawieszać wykonania kary łącznej, gdy uzna, że w stosunku do zbiegających się przestępstw, za które wymierzono jednostkowe kary bez warunkowego zawieszenia ich wykonania, nadal brak jest przesłanek określonych w art. 69 k.k. tak, jak i w chwili orzekania tych kar. Wtedy to ustalenie przesądzi o braku warunkowego zawieszenia wykonania całej kary łącznej. Nie wynika z tego natomiast uprawnienie do ponownego oceniania istnienia przesłanek z art. 69 k.k., w wyroku łącznym, w stosunku do kar jednostkowych orzeczonych wyłącznie z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. W tych przypadkach kwestia istnienia przesłanek z art. 69 k.k. została już pozytywnie przesądzona. Byłoby daleko idącą niekonsekwencją ze strony sądu uznanie, że przesłanki z art. 69 k.k. istniały w przypadku wymierzania kar jednostkowych, natomiast przestały one istnieć w przypadku orzekania kary łącznej.

Warto też zwrócić uwagę na wykładnię gramatyczną analizowanego przepisu. Wymieniając w art. 89 § 1 k.k. rodzaje kar podlegających łącznemu ustawodawca użył koniunkcji pomiędzy zwrotami „z warunkowym zawieszeniem” i „bez warunkowego zawieszenia ich wykonania”. Oczywiście, zabieg taki można interpretować, jako odrębne wyliczenie rodzajów kar, których wykonanie albo jest warunkowo zawieszane albo są wymierzone bez warunkowego zawieszenia. Przy takim rozumieniu dyspozycji art. 89 § 1 k.k. wszystkie łączone kary musiałyby wykazywać się tą samą cechą, tj. albo warunkowym zawieszeniem wykonania albo brakiem warunkowego

zawieszenia. Gdyby jednak ustawodawcy chodziło o taki rezultat, to prościej można byłoby go osiągnąć używając spójnika „lub” – który wyraźniej podkreśla alternatywę. Jednocześnie, przepis taki oznaczałby tylko tyle, że wykonanie kar jednego rodzaju związanych w karę łączną sąd zawsze może warunkowo zawiesić. W stosunku do kar jednostkowych, których wykonanie już zostało warunkowo zawieszona byłoby to zbędne powtórzenie, natomiast poza sferą regulacji ustawowej pozostałaby wtedy kwestia łączenia kar warunkowo zawieszonych z karami bez warunkowego zawieszenia ich wykonania. Nie wydaje się bowiem, aby spójnik „i” mógł jednocześnie pełnić funkcję alternatywy i koniunkcji.

Wprawdzie część doktryny dopuszcza możliwość orzeczenia w wyroku łącznym kary bezwzględnego pozbawienia wolności również w sytuacji, gdy wszystkie kary pozbawienia wolności podlegające połączeniu zostały wymierzone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania (por. K. Buchała, A. Zoll: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, t. I, s. 566, podobny pogląd wyraża R. Góral: Kodeks karny – praktyczny komentarz. Warszawa 1998, s. 140), ale argumenty przytoczone dla poparcia takiej koncepcji nie są przekonujące. Nie tylko nie odwołują się one do treści przepisu, ale wprost przyznają, że taka interpretacja byłaby bardziej uprawniona, gdyby ustawodawca użył spójnika „lub” wyrażającego alternatywę w sposób bardziej dobitny (K. Buchała, A. Zoll – op. cit.). Powoływanie się na inny, bardziej dokładny i aktualny obraz prognozy kryminologicznej, jakim dysponuje sąd orzekający karę łączną, jest spostrzeżeniem niewątpliwie trafnym, ale pozostaje w kolizji zarówno z prawem materialnym, jak i procesowym. Twórcy kodeksu karnego z 1997 r. nie zapisali takiej ewentualności w ustawie w sposób wyraźny (co przyznaje A. Zoll – op. cit.), a próba jej zastosowania w praktyce, prowadziłaby do oczywistego pogorszenia sytuacji skazanego. Nawet bowiem w sytuacji, gdy w żadnym ze skazujących go wyroków nie wymierzono mu kary bezwzględnego pozbawienia wolności,

wystąpienie z wnioskiem o wydanie wyroku łącznego obejmującego te skazania byłoby połączone z ryzykiem „uzyskania” wyroku orzekającego karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Przeciwwstawiając się tej koncepcji, część doktryny słusznie zwróciła uwagę właśnie na ten ostatni argument – pogorszenie sytuacji sprawcy (E. Bieńkowska, B. Kunicka-Michalska, G. Rejman, J. Wojciechowska: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz pod red. G. Rejman. Warszawa 1999, s. 1226). W rezultacie zastosowanie procedury łączenia kar prowadziłoby do skutków mniej korzystnych – z punktu widzenia skazanego – niż wykonywanie kar jednostkowych. Podobnie, sam fakt odrębnego prowadzenia procesów za poszczególne przestępstwa popełnione w warunkach określonych w art. 85 k.k., stwarzałby – nawet w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego – możliwość pogorszenia sytuacji skazanego, w porównaniu z tą, jaką miałby, gdyby odpowiadał za te same czyny w jednym procesie. Ten sam kierunek rozumowania został zaprezentowany przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 31 sierpnia 1971 r., V KRN 322/71 (OSNPG 1972, z. 1, poz. 5), w którym podkreślono, że połączenie kar nie może wywoływać dla skazanego skutków mniej korzystnych niż oddzielne wykonanie wyroków.

Kontynuując ten tok rozumowania, nie sposób nie zauważyć, że uruchamiana z urzędu procedura zmierzająca do wydania wyroku łącznego dawałaby dodatkową (obok środków zaskarżenia) możliwość zmiany kar wymierzonych w sprawach jednostkowych i ich faktycznego zaostrzenia poprzez odstąpienie od warunkowego zawieszenia wykonania kary. Jednocześnie, modyfikacja dotychczasowych orzeczeń na niekorzyść skazanego następowałaby w warunkach zredukowania ograniczeń gwarancyjnych obowiązujących przy korzystaniu z drogi odwoławczej (np. brak terminu).

Trudno wreszcie nie podkreślić, że w myśl dyrektywy zawartej w przepisie art. 85 k.k. „sąd orzeka karę łączną biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa”. Skoro zatem jedyną podstawą są kary pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, to orzeczenia „na takiej podstawie” kary łącznej bezwzględnego pozbawienia wolności nie można byłoby uznać za realizację powołanej dyrektywy.

Powyższe względy prowadzą do stwierdzenia, że wykładnia uregulowania zawartego w przepisie art. 89 § 1 k.k. nie daje podstaw do orzeczenia wyrokiem łącznym kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania w sytuacji, gdy łączeniu podlegają wyłącznie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Przepis ten przecina spory dotyczące możliwości łączenia kar warunkowo zawieszonych z karami bezwzględnymi i zapewnia sądowi orzekającemu w takiej sytuacji pełną swobodę decyzji co do wyboru jednego z już obranych kierunków rozstrzygnięć. Jego analiza nie dostarcza jednak argumentów natury normatywnej do takiej wykładni, która pozwalałaby nie tyle na dokonanie wyboru jednej z już zastosowanych opcji, ile zastąpienie dotychczasowej jednolitej opcji – inną – całkowicie odmienną.